

SNAKKE og JEG VET

Digitale ressurser for voldsforebyggende opplæring
og bekymringssamtalen (Bufdir)

Spesialkonsulent Jens Salamonsen og spesialpsykolog Dagfinn Sørensen, RVTS Nord

Januarkonferansen om vold og seksuelle overgrep, 2019

"JEG VET"

Voldsforebyggende og livsmestrende
opplæring i barnehage og skole

Barnehage
BUFDIR

1.-4. trinn
BUFDIR

5.-7. trinn
Åpner høsten 2018

8.-10. trinn
Åpner høsten 2018

VGS
Åpner høsten 2018

Hvorfor?
Forebyggende arbeid

Til foresatte
Informasjon

Hva er "Jeg vet"?
Om opplegget

Mistanke?
Råd om håndtering

Hvorfor skal elevene lære om vold, overgrep og mobbing?

Barnekonvensjonen:

- Barn har rett til beskyttelse mot vold
- Barn har rett til opplæring
- Barn har rett på god hjelp

Opplæringsloven:

- Elevene har rett til et trygt og godt skolemiljø

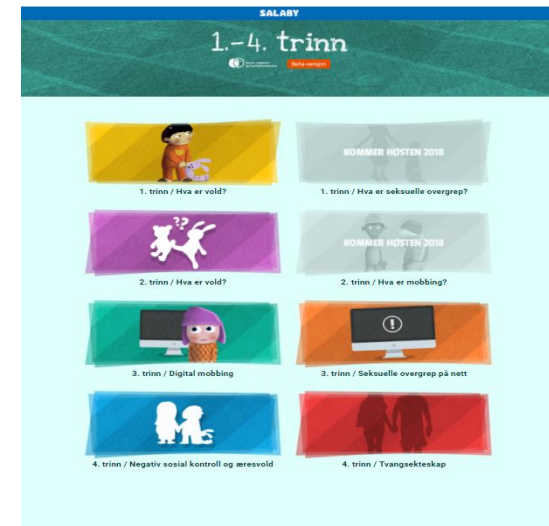
Barn og unge trenger kunnskap om vold, overgrep og mobbing for å kjenne sine rettigheter, vite hvordan de skal få hjelp, og bidra til å skape et trygt og godt læringsmiljø!

Hva er jeg «Jeg vet»?

Jeg Vet er utviklet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, i samarbeid med Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet. Plattformen er laget sammen med det digitale læremiddelet Salaby.

- En kvalitetssikret læringsressurs for alderstilpasset opplæring om vold, overgrep og mobbing i barnehage og skole
- Gratis og tilgjengelig for alle
- Tilpasset kompetansemål i skolens læreplaner, er temabasert og kan brukes i mange ulike fag
- Undervisningen styres av lærer og er tilrettelagt for ca. fire undervisningstimer i løpet av et skoleår

«Jeg vet» gir elevene alderstilpasset kunnskap om:

- Ulike former for vold, seksuelle overgrep og mobbing
- Konsekvenser av vold, seksuelle overgrep og mobbing
- Rettigheter og lover - hvilke rettigheter har barn, og hva sier loven om vold, overgrep og mobbing?
- Hvordan de kan få hjelp og støtte hvis de selv eller noen de kjenner opplever vold, overgrep eller mobbing

Elevene får kunnskap ved hjelp av:

- Lærerstyrte undervisningsopplegg basert på tema
- Fagtekster, filmer, illustrasjoner og oppgaver
- Å bli presentert for konkrete situasjoner og dilemmaer der elevene skal reflektere og samtale
- Mulighet for fordypning og prosjektarbeid for elever på ungdomstrinnet og VGS

«Jeg vet» er tilpasset kompetansemålene i skolen!

- Alle undervisningsopplegg i "Jeg Vet" er tilrettelagt for kompetansemål i skolen
- Oppleggene vil oppdateres i samsvar med lærerplanfornyelsen
- Det følger lærerveiledninger med alle undervisningsopplegg i "Jeg Vet"

"Jeg Vet" gjør det enkelt for læreren å forberede og gjennomføre opplæringen

Sosiallærer, rådgivere eller skolens helsesykepleier kan være ressurser i arbeidet

SALARY

Mobbing på nett og mobil

1. Se film

Se film

Snakk sammen

3. Fagtekst

Mobbing på nett og mobil

Diskuter situasjonene

2. Refleksjonsspørsmål
til fagteksten

4. Undermeny med konkrete
situasjoner barna kan
diskutere

5. Påstander

Påstander - rett eller galt?

Hva har vi lært?

6. Avsluttende test:
I fellesskap, mindre grupper
eller én og én

7. Avsluttende test:
I fellesskap, mindre
grupper eller én og én

Arbeidsark

Hvorfor SNAKKE?

- Barn har rett til å bli sett og hørt!
- Vold og seksuelle overgrep er alltid skadelig og noen ganger farlig
- Barn og unge utsettes for vold og overgrep av foreldre og andre foresatte, fra voksne tillitspersoner og andre barn og ungdom
- For få overgrep avdekkes og meldes
- Det gjenstår mye i arbeidet med å forebygge vold og seksuelle overgrep mot barn

Undersøkende og utviklingsstøttene samtaler

- Undersøkende samtale – avdekkingsamtale, ***bekymringsamtale***
 - før en potensiell strafferettslig prosess/tilrettelagt avhør (rettslig prosess)
 - generell metodikk for god kommunikasjon for å gjenkalle hendelser og sette ord på sine erfaringer og følelser
- Metodikk som kan brukes i alle typer samtaler
- Utviklingsstøttene samtaler – støttesamtaler, terapeutiske samtaler

Fra DCM (Dialogisk samtalem metode) og lignende internasjonale samtalem etoder benyttet i *bekymrings samtalen* - kjennetegn

- Øker informasjonen ved å gi barnet gode muligheter til å uttrykke seg i *fri fortelling*, uten å bli unødvendig ledet
- Den mest pålitelige informasjonen kommer i fri fortelling
- Informasjon fremskaffes ved bruk av *åpne spørsmål*
- Samtalen bør være minst mulig fortolkende eller preget av den voksnes antagelser og meninger
- Til forskjell fra andre metoder er det en sterke vektlegging av *pålitelighetsaspektet* – informasjonen fra barnet skal være valid slik at den kan legges til grunn for *rettslige prosesser*

(«Den vanskelige samtalen», Langballe, Gamst, Jacobsen, 2010)

Kjennetegn, forts.

- Når en går til en bekymringsamtale (i barnehage, skole, helsestasjon....) må en være bevisst på at samtalen kan utløse *tilrettelagt avhør* og en strafferettslig prosess.
- Derfor skal den *den avdekkende delen* i samtalen avrundes når en har tilstrekkelig informasjon til å ta saken til barnevern eller politi (konsultasjon eller melding)
- Barn og ungdom som har gitt informasjon som utløser melding/avvergeplikt trenger omsorg (tenk at du flytter fokus «fra avdekking til omsorg»)
- Bekymringsamtalen er ikke et avhør – det er politiet som gjennomfører (tilrettelagte) avhør av barn (DCM innrettet mot avhørssituasjonen beskriver bruk av såkalte *direkte spørsmål (ledende spørsmål)* som er aktuelle i visse tilfeller – noen ganger illustrert som en trakt der direkte spørsmål er nederst i trakten. Direkte/ledende spørsmål skal ikke benyttes i bekymringsamtalen.)

Bekymringsamtale, faseorientert tilnærming

Ulike faser:

- Forberedelse

- Kontaktetablering
- Introduksjon til det fokuserte temaet
- Fri fortelling
- Å avslutte samtalen

- Oppfølging

Forberedelse til bekymrings samtalen

- Hvordan er mitt forhold til barnet
- Hva vet jeg og tenker jeg om barnets situasjon
- Hvem kan være til hjelp før og etter samtalen
- Hva gjør situasjonen med meg?
- Hvordan vil jeg formulere meg?
- Hvordan kan jeg komme til å reagere om jeg hører noe ubehagelig? (egne reaksjoner)
- Hva kan samtalen føre til for barnet?
- Hva kan samtalen komme til å føre til av profesjonelle tiltak?
 - I barnevernet, politi, helse
- Hva kan samtalen føre til av informasjon og samarbeid med foreldre?
- Snakk/forbered deg ved hjelp av kollega. Ta kollega med i samtalen?

Forberedelse

Praktisk:

- Planlegg sted/rom (rolige og trygge omgivelser). Sitt uforstyrret.
- Sett av god tid til samtalen (må følge barnets tempo) og tid til evt. oppfølging/arbeid etter samtalen.
- I bekymringsamtalen kan det være en fordel å være to (snakker, skriver, snakker med hverandre)
- Tenk på hvordan du vil være og sitte (aldersadekvat)
- Ha evt. tegnesaker tilgjengelig
- Ta med skrivesaker til deg selv for å kunne:
 - Notere ned dine spørsmål/innspill.
 - Notere ned hva barnet sier og evt. måten barnet responderer på. Forklar hvorfor.
- Andre forberedelser?

Kontaktetablering

Avhenger av hvilket forhold du har til barnet. Hvis du ikke kjenner eller har hatt lite kontakt med barnet, - ta deg god tid til å opprette kontakt før du introduserer det fokuserte temaet.

Eksempel:

- Barnet kan få fortelle om alminnelige temaer fra det som har skjedd i barnehagen denne dagen
- Legger grunnlag for kontakt, slik at barnet stimuleres til å ville fortelle
- Viser at du har til hensikt å lytte
- Det forteller barnet at dette er en samtale hvor begge bidrar

Introduksjon til det fokuserte temaet

Eksempel:

- Tidligere i dag sa du til meg og vi snakket da om at vi skulle møtes her på kontoret
- Anne har fortalt meg at du gråt og ikke ville inn i barnehagen..... . Hun var bekymret og ønsket at jeg skulle snakke med deg.....

Fri fortelling – overordnet mål

- Å oppnå informasjon gjennom barnets frie fortelling
- Å oppnå detaljert informasjon
- Å oppnå pålitelig informasjon

Barn som ikke vil snakke om det vanskelige

Barn kan si at de ikke husker eller ikke vil snakke om det de har vært inne på tidligere:

- Du kan si «at du vet at barn ofte ikke vil fortelle fordi de er redde for hva som skjer når de forteller» og
- «Jeg lurer på om det kanskje er slik for deg?»

Hvis barnet da forteller eller bekrefter et tidligere utsagn, er det viktig å rose han/henne for å være modig som har fortalt.

Husk å ikke presse barnet

Fremmende	Hemmende
Åpne spørsmål	Lukkede spørsmål
<ul style="list-style-type: none"> • Imperativ form • Deskriptiv form 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja/nei-spørsmål • Årsaksorientert form • Vid og generell
Ikke-ledende	Ledende
<ul style="list-style-type: none"> • Nøkkelspørsmål / referanse til tidligere utsagn 	<ul style="list-style-type: none"> • Ledende spørsmål til forventet svar • Valgspørsmål • Projisering • Selektiv bekreftelse
Aktiv lytting	Passiv lytting
<ul style="list-style-type: none"> • Pauser, stillhet • Bekreftelse • Gjentakelse • Oppsummering • Verbalisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Overhøring • Tvil/benektning • Plutselig skifte av tema • Press/kjøpslåing og moralisering
Klargjørende	Tilslørende
<ul style="list-style-type: none"> • Sonderende spørsmål • Personlig form / jeg-budskap • Barnets språk • Speiling • Metakommunikasjon • Nåtidsform 	<ul style="list-style-type: none"> • Utspørring • Du-form • Voksant språk • Flere spørsmål • Repeterende spørsmål

Åpne spørsmål

Åpne spørsmål skal oppmuntre til en fri og spontan fortelling. Spørsmålene er direkte, og oppfordrer barnet til å svare. Åpne spørsmål formuleres slik at de inviterer til alternative svarmuligheter.

Åpne spørsmål kjennetegnes ved *bydende* (befalende, imperativ) form eller *beskrivende* (deskriptiv) form.

- Fortell meg hva som har skjedd?
- Du sier det gjør vondt. Hvordan vondt gjør det?

Spør ikke: *Kan du* fortelle hva som har skjedd? Leder lett til at barnet velger bort å fortelle.

Bydende form (befalende form)

B: Jeg var alene om kvelden, da var jeg veldig redd

V: Fortell meg om det, så godt du kan...

(bruk egen dialekt, f.eks. «*si mer om det*» eller varier mellom *fortell*, *beskriv* og *si*)

Alternativer:

- Fortell meg om det, med dine egne ord
- Fortell slik at jeg forstår
- Beskriv..., så godt du kan
- Prøv å forklare..., prøv å fortell
- Si meg alt som hendte, så godt som du kan
- Tenk tilbake som om du er der... og fortell slik at jeg forstår
- Fortell meg mer om det

Beskrivende form (deskriptiv form)

B: Pappa var så sinna på mamma, Han veltet stoler og bord.

V: Fortell meg hva som skjer når pappa velter stoler og bord?

Andre deskriptive formuleringer

- Hva gjorde du/hva gjør du da?
- Hva mener du/tenker du/kjenner du da?
- Hvordan skjedde det/skjer det?
- Hvordan redd blir du?
- Hvordan vondt var det/er det når dette skjer?
- Hvem var det?
- Du sier ekkelt, hvordan ekkelt?
- Hvordan er det å være deg da?

Nøkkelspørsmål – referanser til tidligere utsagn

Eksempel på nøkkelspørsmål:

- Du sa i sted at du følte deg trist. Hvordan trist var du?
- Du forteller meg at du kjørte til bestemor, fortell om bilturen!
- Du sier han slo. Si mer om det!
- Du nevner en venn som var sammen med deg, fortell om han så godt du kan!
- Du fortalte til meg helt i begynnelsen at han gikk til søsteren din, og hun skrek. Si mer om det?
- Du sa at han ristet deg og var sint. Fortell mer om det!

Oppsummeringer underveis i samtalen

- Oppsummer det du mener er det viktigste barnet har sagt i samtalen – gjerne flere ganger i løpet av samtalen. *Bruk barnets egne ord/formuleringer i oppsummeringen*
- Oppsummeringene har som hensikt å:
 - sjekke ut om du har fått med deg det barnet har sagt og om barnet mener at dette er det viktigste
 - gi deg selv tid til å tenke over hva du vil gå videre på i samtalen (oppsummeringen kan legges inn før en pause i samtalen der du ev. kan drøfte samtalen med en kollega)

Utfordring 1: Ledende spørsmål

Eksempler på ledende spørsmål: (Prøv å omformuler til åpent spørsmål)

- Du sier at pappa klikka – slo han deg?
- Var det ok å være sammen med han?
- Det var vel moro/koselig/gøy...
- Brukte han å slå deg
- Tok han å slo deg ned?
- Hadde han svart lue?
- Var håret hans langt?
- Var det spennende å være der?
- Nå skal vi snakke om hva han har gjort for noe slemt mot deg.
- Gjorde det vondt?
- Hvor var det dere kjørte da - hjem til onkel?

Utfordring 2: Årsaksforklarende spørsmål

Egnet til å gi ansvar og skyld

- Hvorfor gikk du å la deg sammen med han?
- Hvorfor gikk du ikke der i fra?
- Du dro hjem til onkel, sier du. Hvorfor gjorde du det?

Utfordring 2: Projisering

Spørsmålet tillegger barnet opplevelser som den voksne antar barnet har, og kan tolkes som den voksnes projisering

- Har du gruet deg fælt til å komme hit?
- Synes du det var litt ekkelt, eller?
- Selv om dette er vanskelig å snakke om...
- Er ikke det litt grisete ord, da?

Utfordring 2: Selektiv bekreftelse

Man søker bekreftelse på egne antagelser og neglisjerer andre:

- B: Jeg ville ikke være der fordi alle de mennene var slemme med meg, de tok meg opp på bordet og det ville ikke jeg. Og de glodde
- V: De mennene. Da var faren din også der?
- B: ja
- V: Fortell hva han gjør?
- B: Ingenting.

Avslutning av samtalen

- Anerkjenn det barnet har formidlet
(bra ,viktig ,riktig å fortelle, voksne har ansvar for slikt.....)
- Forsikre om at du nå tar ansvaret. (Evt info og avtaler rundt det som skjer videre)
- Omsorg. Hente barnet tilbake til hverdagen

Øvelser i virksomheten og ellers

- Prøv ut bruk av metodikken i kommunikasjon med en kollega om et positivt/ufarlig tema (forrige sommerferie, sist bursdagsfeiring, en fritidsaktivitet eller noe annet).
 - Aktiv bruk av bydende og beskrivende form, nøkkelspørsmål osv.
- Reflekter i gruppa om hvordan det gikk? (f.eks. hvordan unngå ledende spørsmål)
- Bruk metodikken utenfor jobben (i kontakten med egne barn eller andre)

Sentrale referanser

SNAKKE – samtalehjelp for den som er
bekymret for sitt barn

Kari Trøften Gamst: (2011) *Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor*. Universitetsforlaget. Oslo.

Åse Langballe (2011) *Den dialogiske barnesamtalen*. NKVTS

E-læringsverktøyet «*Om vold og seksuelle overgrep for ansatte i barnehage og skole*»
(www.rvts.nord)

Hva bidrar til utvikling og vedlikehold av kompetanse

- Øvelser – trening: Prioritering av tid og praktisk tilrettelegging
- Fagpersoner som kan være til støtte og veiledning
- *Oppfølgings- og veiledningsteam (tilpasset lokale forhold) – faste møter?*